

نقد مکتب تفتازانی

و معرفی فصاحت و بلاغت ثقلینی

www.ketab.ir

مجتبی قلیچ خانی فرد

سرشناسه : قلیچ خانی فرد، مجتبی، ۱۳۶۷-
عنوان و نام پدیدآور : نقد مکتب تفتازانی و معرفی فصاحت و بلاغت ثقلینی/مجتبی
قلیچ خانی فرد.

مشخصات نشر : قم: میراث ماندگار، ۱۴۰۲.

مشخصات ظاهری : ۵۱ ص: ۵/۲۱×۵/۱۴ س.م.

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۳۱۴-۸۴۲-۰

وضعیت فهرست نویسی : فیفا

یادداشت : کتابنامه.

موضوع : تفتازانی، مسعود بن عمر، ۷۲۲-۷۹۲ق. -- نقد و تفسیر

موضوع : قرآن -- مسائل ادبی

Qur'an as literature

موضوع : زبان عربی -- معانی و بیان

Arabic language -- Rhetoric

رده بندی کنگره : PJA۲۰۲۸

رده بندی دیویی : ۰۴۹۲۷/۸۰۸

عنوان: نقد مکتب تفتازانی و معرفی فصاحت و بلاغت ثقلینی

نویسنده: مجتبی قلیچ خانی فرد

قیمت: ۶۰'۰۰۰ تومان

انتشارات: میراث ماندگار

شمارگان: ۵۰۰ جلد

نوبت چاپ: اول ۱۴۰۲

شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۳۱۴ - ۸۴۲ - ۰

چاپخانه: وفا

آدرس ناشر: قم، ساختمان ناشران، پلاک ۳۱۸

فهرست

۶	مقدمه.....
۷	واژگان فصاحت و بلاغت.....
۱۰	لطایف ناقض مکتب تفتازانی.....
۲۵	روایات و آیات ناقض مکتب تفتازانی.....
۴۳	شیوهی ایراد کلام فصیح و بلیغ در قرائت قرآن.....
۴۸	نتیجه گیری.....
۵۰	منابع.....

مقدمه

فصاحت و بلاغت عاری از هرگونه شائبه‌ی نفسانی و به دور از استحساناتی که به غلط، ناشی از استقرائات معرفی شده‌اند، همان فصاحت و بلاغتی است که از معصومین علیهم‌السلام و قرآن کریم، گرفته شود نه آنکه با این دو در تعارض باشد. مشخص کردن معنا و مصداق فصاحت و بلاغت از کلام ثقلین، برای درک صواب حلاوت سخن ایشان، خود بیانگر جایگاه رفیع این موضوع است.

هدف از تدوین این کتاب نیز، معرفی فصاحت و بلاغت از کلام ثقلین است که برای دستیابی به این مقصود، پس از اثبات ناکارآمدی مکتب فصاحی-بلاغی جناب تفتازانی با نقد مصداقی، از طریق ارائه‌ی لطایفی که ناقض عبارات ایشان هستند و نیز ارائه‌ی بیانات ناقض این مکتب در آیات قرآن کریم و سخنان اهل بیت علیهم‌السلام و با ارائه‌ی شیوه‌های کاربرد صحیح فصاحت و بلاغت در کلام ثقلین، به این باور خواهیم رسید که باید

فصاحت و بلاغت را به گونه‌ی صحیح معنا کرد و درک صوابی از مصادیق آن دو، ارائه نمود.

این پرسش که اساسی‌ترین نقد به مکتب تفتازانی چیست و راهکار برون رفت از این مشکل، با توجه به شیوه‌های کاربرد صحیح فصاحت و بلاغت در کلام ثقلین چیست؟ در ضمن پاسخ به این سوالها محقق می‌شود که لطائف ناقض مکتب تفتازانی کدام است؟ و روایات و آیات ناقض مکتب تفتازانی کدامند؟ و شیوه‌ی ایراد صحیح کلام فصیح و بلیغ در قرائت قرآن چیست؟

واژگان فصاحت و بلاغت

باید توجه داشت که هر واژه دارای معنایی ویژه است که نسبت آن واژه را با دیگر لغات معلوم می‌کند و اساساً در پی این اختصاص و ویژگی است که آن را واژه می‌نامند؛ بنابراین در این مقام به ذکر آنچه حد مشترک بین لغت‌نامه‌های معتبر عربی در بیان لغت موردنظر است از لغت‌نامه‌ی لسان العرب می‌پردازم تا مفهوم لغوی آن روشن گردد.

الف) فصاحت در لغت: از دید اهل لغت فصاحت مترادف بیان و روشن‌سازی است؛ اما باید این نکته را مورد توجه قرار داد که هیچ دو واژه ای دارای یک معنای واحد نیستند و اساساً مقصود از مترادف هم‌سو و

هم‌جهت بودن در بیان مفهومی خاص است؛ بنابراین دو واژه‌ی مترادف، در حالی که یک مفهوم را تبیین و تصویر می‌کنند هریک دارای ویژگی یا ویژگی‌هایی هستند که وجه افتراق آن‌ها از یک‌دیگر است و شناخت این تفاوت و ظرافت معنایی، تنها با شناخت موارد استعمال آن لغت، قابل درک خواهد بود.

بارجوع به موارد استعمال ماده‌ی «فصح» مشخص می‌شود، این واژه دلالت بر نوعی از تبیین و روشن‌سازی می‌کند که قبل از آن حالتی از ابهام و تیرگی وجود داشته است و با این نوع از بیان، همه چیز صاف و زلال و بدون ابهام خواهد شد «ابن منظور، محمد بن مکرم، «لسان العرب» ج ۲، صص ۵۴۴ و ۵۴۵؛ پس فصاحت در عرب لغت عرب، عبارت است از بیان و روشن‌سازی به همراه حذف ابهام. با این تفسیر که گویا بین کلام متکلم و فهم مخاطب و حتی قصد خود متکلم نوعی از ابهام و ناخالصی و تفاوت وجود دارد و هرگاه سخن متکلم از قوتی برخوردار بوده باشد که آن را برطرف سازد، بر این نوع از تکلم، در لغت، تکلم فصیحانه اطلاق می‌شود.

ب) بلاغت در لغت: این واژه در ادبیات عرب مترادف و هم‌معنی با رسیدن به انتها و پایان است و از موارد استعمال، معنای نفوذی که در

واژه‌ی «بلغ» است را درمی‌یابیم (همان مدرک، ج ۸، ص ۴۱۹ و ۴۲۰).
پس بلاغت در لغت عرب، هر کلامی را شامل می‌شود که عمق نفوذ کلام
متکلم، تابع مراد او بوده و به انکار یا عدم تنبه سامع مربوط نباشد. با این
توضیح که تطابق بین کلام متکلم با مرادش، آنقدر واضح و روشن باشد
که خاتم و پایان بخش هر سخن نقضی باشد.

فصاحت در اصطلاح: جناب احمد الهاشمی به تبعیت از جناب تفتازانی
(تفتازانی، مسعود بن عمر «المطول» ص ۱۵)، فصاحت را قید سه وصف
کلمه و کلام و متکلم آورده است (الهاشمی، احمد «جواهر البلاغة» صص
۲۰ - ۲۳ - ۲۵):

الف) فصاحت کلمه: در اصطلاح «اهل فن» عبارت است از حسن و
نیکویی کلمه‌ای که از لحاظ صرفی درست است و این نیکویی و حسن از
آسانی نطق و سخن راندن به آن و آسانی فهم معنای آن پدیدار و حاصل
می‌گردد (همان مدرک، ص ۲۰).

ب) فصاحت کلام: عبارت است از نیکوی و حسنی که از سالم بودن
نحوی عبارت به دست می‌آید و در رهن آسانی سخن گفتن به آن و آسانی
فهم مراد متکلم از آن است در حالی که مفردات و کلمات آن نیز فصیح
باشد (همان مدرک، ص ۲۳).